

Skuggor från det förflutna

Historierna i denna novell är baserade på de som berättats i Stockholm i några hundra år. Alla beskrivningar överensstämmer med verkligheten.

“Första gången man trodde sig märka att underbara saker tilldrog sig i Spökslottet var säkerligen da egaren Knigge spårlöst försvann derifrån. Han var känd att vara en mycket grym och elak man, och en sägen gick, att man sett en vagn, förspänd med frustande hästar; stanna utanför porten samt att Knigge steg upp i den och for af med en onaturlig fart bland gnistor och lågor, och allmänt sades sedan, »att fa'n tog Kniggen».

En afton, många år senare, voro några glada herrar samlade i ett af rummen i detta hus och talet föll på de oförklarliga händelser som der timat. Bland sällskapet fanns en person som i synnerhet var tviflare på sådana saker, men en annan af de närvarande yttrade hastigt till honom:

“var inte så säker du; du kan allt hitta på att få se något.”

...

Verksamhetsledaren, 11:e november

I samma ögonblick hördes en lätt knackning som gjorde att dörren till det angränsande rummet gled upp på glänt. Verksamhetsledaren kastade en snabb blick från skärmen där han satt. När ingen klev in meddelade han i högre samtalston att det gick bra att komma in. Men ingen kom. Verksamhetsledaren var en liten man med stinna ögon. Skulle han behöva resa sig upp och öppna en redan öppen dörr för någon? Han reste sig hastigt och lät väggens målade lärft leda hans fingrar hela vägen fram till det gyllene handtaget. När han elegant svepte upp dörren upprepade han att det gick bra att komma in, men till sin förvåning fanns det ingen där. Han spanade ut i den stora salen och lät blicken glida över de centralt placerade röda schaggstolarna tillhörande det ovala furubordet för att hitta spår efter besökaren. Hans hjärta hoppade över ett slag när han sedan fick ögonkontakt med en målning på den bortersta väggen. Han stirrade argt på den i några intensiva sekunder, och var därefter på väg att vända när en man snubblade uppför trappan. Det var den Nyanställde.

...

Administratören, 11:e december

Administratören hade lovat sin elvaårige son att de skulle laga hamburgare till kvällsmat. Klockan var redan mycket och Administratören skulle komma hem sent.

Igen.

Hon var ensam kvar på anläggningen den 11:e december. Spökslottet var det sista på Drottninggatan, precis nedanför Observatoriebacken, med flyglar mot gatan och en park på

baksidan. Fasadens mittrisalit kröntes av en vacker, ornamenterad fronton och var på framsidan inhägnad av ett järngaller. Grindarna pryddes av ett elegant spegelmonogram med bokstäverna HPS, för Hans Petter Scheffler, som var dess byggherre. Spökslottet är, trots namnet, inget slott, utan en malmgård. Den heter egentligen Schefflerska malmgården. Namnet Spökslottet tros ha kommit många år efter Schefflers död. Administratören ogillade det namnet, och ännu mer ogillade hon alla dess spökhistorier.

Tanken vandrade vidare till den Nyanställde, som under hela dagen hade suttit på sitt kontor och pratat med Verksamhetsledaren. Spännande för den Nyanställde att få en sådan position!

Hon kom på sig själv med att inte komma ihåg hans namn. Hon kom inte heller ihåg om hon sett honom gå hem. Men nu var det iallafall dags för henne att stänga lokalen och själv bege sig hemåt.

På väg till toaletten klev Administratören genom en tapetdörr och gick under en himmel av oljemålningar och gipsornament.

Många år efter Schefflers död ägdes malmgården av en man vid namn Jacob von Baltzar Knigge. Han ska ha varit grosshandlare och bodde mest på sina ärvda egendomar, medan hans anställda bodde i Spökslottet. Knigge var anledningen till många av de spökhistorier som berättas idag. Det sägs att han var en grym man, som bland annat låste in sin fru i källaren så att hon svalt ihjäl. Han dog själv den 10 januari 1796 och hans gravsten står än idag, omgiven av höga ormbunkar, på Adolf Fredriks kyrkogård. Det sägs att han går igen på spökslottet.

Administratören avbryts i sina tankar när hon på toaletten registrerar en rörelse vid handtaget, som långsamt har börjat vridas om. Hon ser tyst på medan handtagets mekanism klickar till. Hon har inte låst. En blixtnär energi far genom Administratörens kropp. Hon griper hårt i handtaget, låser snabbt, och meddelar, smått generad, till den utanför att det är upptaget. Innan hon hunnit halvvägs genom meningen börjar handtaget ryckas i vilt. Det bultar i dörren med onaturlig styrka. Och tystnar sedan lika fort. Anfådd står Administratören kvar, knogarna vita av greppet i handtaget. Hon stirrar på sin spegelbild över handfatet. Blicken lättar något vid det bekanta ljudet av hennes mobiltelefon, som ringer med en sjungande stämma från arbetsrummet. Hon grips sedan direkt av panik. Det måste vara hennes son som undrar när mamma kommer hem och ska laga hamburgare. Han måste vara hungrig. Men hon vågar inte gå ut.

Det är någon annan i huset.

...

Verksamhetsledaren, 12:e december

Verksamhetsledaren höjer ett ögonbryn vid mejlet från Administratören. Det hade skickats sent natten innan, med en uppmaning om att *“aldrig skoja sådär igen”*. Hon var sjukanmäld idag. Verksamhetsledaren kliade sig på hakan. Den Nyanställde kom förbi. Han sa, lite skämtsamt, att det kanske var Knigges spöke som hade hemsökt toaletten, såsom Verksamhetsledaren hade sagt. Verksamhetsledaren gav honom ett snett leende; hade han sagt

det? Han bytte ämne, och gav den Nyanställde order om att han skulle be en kollega bära upp nya lådor med konstmaterial från källaren.

Verksamhetsledaren besökte på eftermiddagen Adolf Fredriks kyrka, och borstade av snön från en gravsten.

...

Konstpedagogen, 12:e december

Konstpedagogen begav sig ner mot Spökslottets källare. Hon var något nedstämd över Administratörens sjukanmälan, eftersom hon då inte hade någon att dela lunchtimmen med. Nu skulle hon hämta upp konstmaterial från källaren. Den Nyanställde hade till och med erbjudit sig hjälpa henne, men hon hade artigt tackat nej. Det var något som inte stod rätt till med honom, tyckte hon. Han pratade mycket med sig själv, som om han hade flera personligheter, och det gjorde henne obekvämt.

Till höger, strax innanför Spökslottets port, låg nedgången som ledde ned till källaren. Fyra stora tunnvalvda källarrum väntade på henne under huvudbyggnaden. Något som många inte vet är att det finns ytterligare ett rum under husets södra flygel. Den nuvarande ingången till rummet är inte original, och den gamla, igenmurade dörröppningen är fortfarande synlig.

När Konstpedagogen korsade det kalla golvet av sandsten och kullersten, gick hon förbi den förseglade portalen. Professor Wilhelm Erik Svedelius ord ekade i hennes sinne. Han arbetade 1839 som ung informator hos familjen Lorich, dåvarande ägare av Spökslottet, och skrev om hemlighetsfulla underjordiska valv och tunnlar med stora skatter av guld och silver. Inga skatter hittades, och tunneln plomberades, men Erik Svedelius påstår ändå att det hittats skelett efter inmurade människor. Besöker man spökslottet runt sista oktober sägs man kunna höra ljud från den plomberade tunneln.

En ilande känsla gick längs Konstpedagogens ryggrad. Verksamhetsledaren hade berättat att Knigge, som var en mycket svartsjuk man, dessutom låst in sin fru i denna källare när han rest bort. När han kom hem från sin långväga resa var frun död, och de lät henne ligga kvar precis där hon dog. Konstpedagogen brukade alltid inbilla sig att någon låste dörren när hon var nere i källaren. Och luktade det inte lite väl surt denna gång?

Hon begav sig genom dörröppningen till hyllan där konsten bevarades. Det var ju därför hon var här. Spökslottet hade varit hem för Stockholms universitet sedan 1924, och dess paradvåning huserade bland annat omkring 380 äldre målningar, som sett generösa bidrag från Kapten Johan Adolf Berg och hans fru, Helen Berg. 47 målningar i konstsamlingen hade donerats av kaptenen när han dog 1884, och senare överlämnade hans änka 210 målningar (132 utländska och ett 80-tal svenska verk) till dåvarande Stockholms högskola. I september 1956 väntade konsten på att placeras i huset då en brand bröt ut i källaren, där samlingen förvarades. 17 målningar förlorades.

I den kyliga tystnaden greppade hon lådan med den dyrbara konsten. Den var tung. Hon fick en plötslig kväljning och tappade lådan med ett ljudligt brak när hon sett vad som legat bakom den.

Hon hörde bara sitt egna andetag. Och någon annans andetag bakom sig.

...

Verksamhetsledaren, 13:e december

Den Nyanställde frågade om den sura lukten i källaren. Verksamhetsledaren sa att det var på grund av terpentinet i oljefärgen, fastän han egentligen visste vad det var. Den Nyanställde hade hjälpt Konstpedagogen bära upp en låda. Sådant uppskattade Verksamhetsledaren. Han berättade för den Nyanställde att den nya städerskan skulle komma ikväll.

Verksamhetsledaren besökte på eftermiddagen Adolf Fredriks kyrka och borstade av snön från en gravsten.

...

Städerskan, 13:e december

Städerskan visste inget om Schefflerska malmgården. Hon visste inte heller något om spökhistorierna, såsom att pastor Humble för 200 år sedan sägs ha ramlat ut genom fönstret och brutit benet när han försökt läsa andarna ur huset. Det skulle varit en detalj som fått henne att neka jobbet.

Direkt.

Städerskan hade träffat Verksamhetsledaren på en gudstjänst på Adolf Fredriks kyrka för några veckor sedan, som hade berättat att anläggningen behövde en ny städfirma. Han sa aldrig varför den tidigare städfirman valt att sluta, men erbjudandet kändes som sänt från ovan eftersom hennes städföretag höll på att gå i konkurs. Det var bra betalt, dessutom. Hon stod nu framför den höga, smidda järngrinden. Det var en kall afton, dämpad av nyfallen snö. Husets två flyglar verkade fänga in henne som jättelika armar. 45 dubbelglasade fönster fanns på fasadens framsida, där ett av dem var ett litet, ovalt oxöga placerat i mittrisalitens eleganta fronton. Det tycktes vaka över innergården. En mindre fronton hölls upp av två pilastrar, som ramade in porten i mörkt trä.

Hon begav sig inåt, och möttes av en atmosfär från 1700-talet. På paradvåningen fanns, förutom den exklusiva konstsamlingen, också 700 konstglasföremål från en av världens mest representativa och omfattande samlingar från Orrefors glasbruk, som hade skänkts av tidigare glasbruksägarfamiljen Hellner. Ljuset reflekterades i tusen små prismor från lamporna i rummet och skapade ljusspel över väggens vackra guldtapet.

Hon gjorde städningen rum för rum, dammade av sidenmöbler och lister med stilfull profil. Hon arbetade igenom våningen. I kammaren mot gatan norrut tycktes möbleringen nå sin höjdpunkt, och hon förstod varför Verksamhetsledaren la generösa penningar på städning. Rummet framstod som en salong där väggarna pryddes av gyllenläder och åtta snidade ljusarmar, som tillsammans med konungens "contrefait" skapade en atmosfär av högsta klass. Möbleringen innefattade ett bord med ett överdrag av grön damast och karmstolar klädda i blått schagg. Fyra fönster var elegant fördragna med gardiner, som dansade lätt i vinden.

Det sistnämnda faktumet höjde hon ett ögonbryn till. Fönstret var ju stängt. Hon hade stängt alla andra fönster också.

Hon stegade tillbaka in i salen med glasamlingen från Orrefors, där ett fönster trots allt stod vidöppet. En kyla tycktes svepa genom rummet när hon plötsligt såg något ur det vanliga. I salens hörn, intill fönstrets svepande gardin, avtecknade sig tydligt på väggen ett litet vitt kors. Städerskan blev stilla, och såg sig över axeln. Var det ett återsken från glasen? Hon släckte lamporna för att testa sin teori, men korset fanns kvar.

Hon närmade sig väggen och lät mjuka fingrar vidröra ljuset. I ett ögonblick av upprymdhet fylldes rummet av 700 vibrerande glas. Hon kände sig lyftas och behövde sluta ögonen. I nästa stund fanns bara en kall vind genom hennes hår när hon föll ut genom det öppna fönstret.

...

Verksamhetsledaren, 14:e december

Verksamhetsledaren läser rapporten från sjukhuset. Fall från andra våningen. Ett brutet ben. Detta är det ingen som behöver veta, tänker han och lägger pappret i sin nedersta skrivbordslåda. När han tittar upp står den Nyanställde i dörröppningen. Han tycker att det är lustigt, det är ju nästan samma sak som det som hände pastor Humble i en av spökhistorierna på Knigges tid. Du kan din historia, du, sa Verksamhetsledaren till honom. Han ber sedan den Nyanställde att ringa in vaktmästaren, så att de andra kollegorna kan känna sig lugna.

Verksamhetsledaren besökte på eftermiddagen Adolf Fredriks kyrka, och borstade av snön från en gravsten.

...

Vaktmästaren, 14:e december

Efter att den sista anställda gått hem blev det tyst och lugnt. Vaktmästaren hade fått komma in till spökslottet med kort varsel. Den Nyanställda hade informerat honom att allt var i sin ordning, men vaktmästaren kunde inte låta bli att undra varför han hade blivit inkallad så hastigt. Efter sin rundtur i husets 36 rum befann han sig nu i bottenvåningens stora sal och såg ut över parken. Den såg lite sorglig ut denna decemberkväll.

Spökparken öppnades för allmänheten år 1924. Från år 1744 finns en särskilt intressant ritning av trädgårdsmästaren Johan Norman över parken som visar i stort sett allt från tomtkartan år 1723. På den tiden var den mer intressant. Det ska ha funnits långa alléer med 130 fruktträd, 10 aprikosträd och 5 vinrankor. Enligt en beskrivning från 1758 fanns även en välvd kammare under parterren, som ska ha gömt en murad grav. Parterren förstördes troligen senare, och vid grävningsarbeten 1907 för Stockholms högskolas nybyggnad upptäckte man det raserade gravvalvet. Valvet innehöll en orörd furukista med järnhandtag, och där fanns ett kranium, bland andra skelettresten. Skelettet är än idag oidentifierat. Vaktmästaren funderade på hur många begravda människor han promenerade över varje dag.

Längst bort i parken fanns ett lusthus. Under en period för några år sedan var fönsterna igenspikade, och det viskades om att det invändigt var målat med djävulsbilder. Vaktmästarens blick var fäst vid lusthuset en lång stund. Det hämtade inspiration från den romerska barocken och nämns redan i bouppteckningarna efter Scheffler. Det vilade på en sockel av sandsten och har beskrivits som ett svenskt "tempietto" – ett litet tempel, byggd i likhet med de gravkorsbyggnader som fanns under den tidsperioden. Han behövde kisa. Med undantag för östra sidan hade byggnaden välvda, glasade öppningar mellan dubbla halvkolonner som höll uppe ett karaktäristiskt tälttak av plåt. Den spetsiga takspiran kröntes av en gyllene kula.

Ett ljus fladdrade plötsligt genom glaset. Skymtade han någon där inne? Han reste sig från stolen där han satt och fokuserade blicken. Ett ljus fladdrade förbi igen. Vaktmästaren bestämde sig för att undersöka saken. Ljuslyktorna i parken var tända, och kastade ett svagt, gult sken över den nyfallna snön. Marken var slät.

Vaktmästaren försökte föreställa sig parken på 1700-talet. Han försökte se alléerna och fruktträden. Han målade upp en bild av parterren. Han gissade vart de gamla stigarna gick.

Han märkte aldrig att han gick i fotspår som inte var hans egna.

...

Verksamhetsledaren 15:e december

Verksamhetsledaren frågar efter vaktmästaren. Kom han aldrig? Jo, den Nyanställde hade visat honom runt, och tillsammans hade de besökt lusthuset. Han hade visat Vaktmästaren målningarna på väggen från 1700-talet. Verksamhetsledaren skrattade kort. Så länge du inte visade honom djävulsmålningarna bakom glasskåpet, sa han, då blir de väl anmälda. Verksamhetsledaren berättade att han hade fått bekräftat att avgå från sin position redan idag, och att den Nyanställde skulle få ta över hans roll från och med nästa vecka. Det visste redan den Nyanställde, det var därför han var här. Den Nyanställde trodde dock inte på att Verksamhetsledaren jobbat här sedan 1779. Då skulle han vara död och "gå igen" som de andra vålnaderna på spökslottet.

...

Den Nyanställde, 15:e december

Den Nyanställde hade vid detta lag gjort anmärkning på att Verksamhetsledaren besökte Adolf Fredriks kyrka varenda dag. Idag var det fredag eftermiddag. Den Nyanställda väntade på att Verksamhetsledaren gick, och sedan drog även han på sig stövlarna och följde efter honom till kyrkan. Han ville veta vem Verksamhetsledaren sörjde. Han tvingades dra på sig luvan när stora, tunga snöflingor singlar från himlen.

Adolf Fredriks kyrka är slätputsad i en varm, vit ton och vilar på en bas av sandsten. Den är ritad av arkitekten Carl Fredrik Adelcrantz och är mestadels gjord i tegel, med undantag för tornet som har en träkonstruktion. Den Nyanställde skymtade kupolen genom snöfallet i

fjärran, som avtecknade sig dramatiskt mot den mörka himlen med sin förgyllda spira. Han följde Verksamhetsledaren på ett säkert avstånd, som var på väg mot den rundbågiga ingången flankerad av joniska kolonner i väst.

Istället för att ta trappan upp till kyrkporten svängde Verksamhetsledaren till vänster, och försvann bakom kyrkans krön. Den Nyanställde var närmare nu, och såg på medan Verksamhetsledaren borstade av nyfallen snö från en gravsten, omringad av frusna ormbunkar. Han utbytte några korta ord med stenen, och lämnade hastigt platsen. Den Nyanställde skyndade sig mot gravstenen.

När han läste det inristade namnet, drog han hastigt på andan. Var det inte Verksamhetsledarens namn? Den Nyanställde blinkade ett par gånger. Jo, han läste rätt. Jakob von Balthasar. Det andra efternamnet var Knigge. Vad underligt, tänkte han, död 1796. Han stillnade något. Betraktade gravstenen, och förstod sedan allt.

Han sprang efter Verksamhetsledaren, rundade hela kyrkan och kom andfådd tillbaka till ingången igen. Det snöade kraftigt nu. Förvirrat såg han sig omkring och fick syn på honom vid slutet av allén. Utanför väntade en vagn förspänd av frustande hästar. Den Nyanställde visste vem det var som bultade i dörrar. Han visste varför städerskan hade ramlat ut genom fönstret och den stackars Konstpedagogen hittat lårbenet från Knigges fru. Allt var bara en upprepning av historiska händelser.

Framförallt förstod han varför ingen av hans kollegor visste vem han pratade om. Verksamhetsledaren existerade inte. Den Nyanställde hade hela tiden konverserat med en skugga från det förflutna.

Han gick igen.

Knigge.

Livea.larsson@gmail.com

Campus Viktor Rydberg

Mats Ingemarsson